

1821: Μια διαφορετική προσέγγιση της Επανάστασης

Των Βασιλή Λαμπρόπουλου*
και Γιάννη Χαμηλάκη**

Ο εθνικοί επετειακοί εορτασμοί αξίζουν ιδιαίτερης προσοχής αυτοί καθαυτοί, καθώς αποτελούν ευκαιρίες συγκροτημένης επιτέλεσης αλλά και αναδιαμόρφωσης της εθνικής αφήγησης. Συνιστούν μια τομή στον εθνικό χρόνο, τον χρόνο του καθημερινού, κοινότοπου, βιωμένου εθνικισμού, δίνουν την ευκαιρία σε

Βασίλης Λαμπρόπουλος

Γιάννης Χαμηλάκης

ευρύτερες κοινωνικές ομάδες να συνδιαλλαγούν με την Ιστορία (με Ι κεφαλαίο), αλλά και παράλληλα αναμοχλεύουν την εθνική στρωματογραφία παράγοντας νέες εθνικές μνήμες. Ο επιστημονικός λόγος με αφορμή και γύρω απ' αυτές τις επετειακές αναπόφευκτα επηρεάζεται από τις δημόσιες αυτές επιτελέσεις, αλλά και ενδέχεται να τις διαμορφώνει ως έναν βαθμό. Ο φετινός εορτασμός της επετείου του 1821

δεν αποτελεί εξαίρεση. Ίσως είναι νωρίς για μια συνολική αποτίμηση, όμως κάποιες πρώτες σκέψεις μπορούν να αποβούν χρήσιμες, ίσως δε και να λειτούργησουν δημιουργικά για τη συνέχεια, ιδιαίτερα καθώς και ο επόμενος χρόνος θα είναι επετειακός. Μια οργανική σύνδεση των δύο επετείων δε, του 1821 και του 1922, θα ήταν ενδιαφέρουσα, καθώς αναφέρονται σε διαδικασίες που όρισαν την αρχή και το τέλος του μακρού ελληνικού 19ου αιώνα, αλλά και τη γένεση και τον ενταφιασμό εθνικών μύθων όπως αυτού της Μεγάλης Ιδέας.

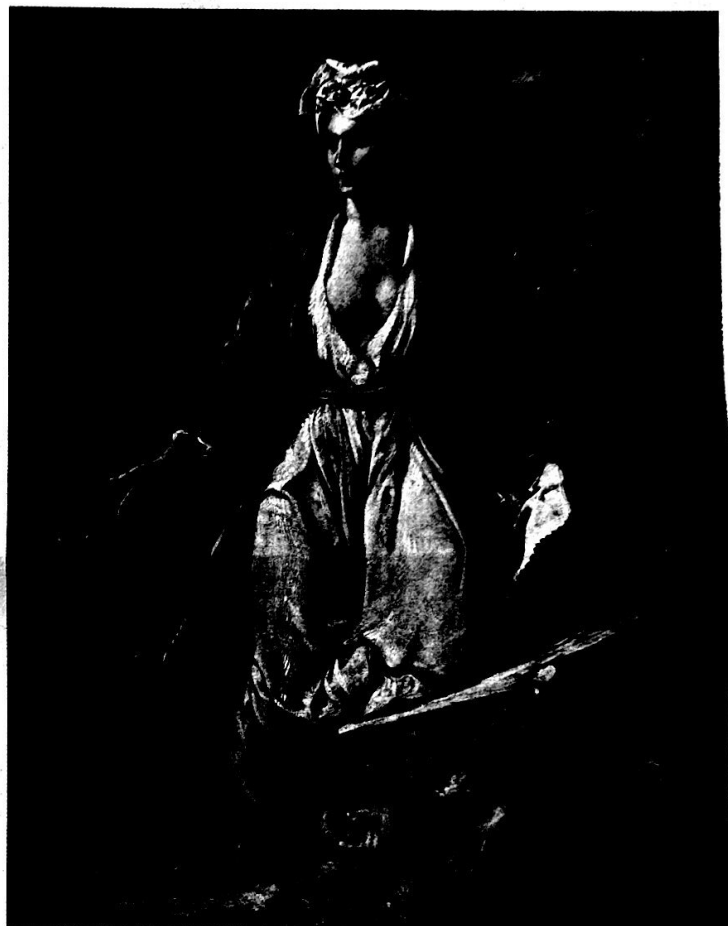
Παρακολουθούμε και οι δυο μας στενά, από ερευνητικό ενδιαφέρον, και τη δημόσια και την επιστημονική συζήτηση και συμμετέχουμε ενεργά, ως έναν βαθμό, σ' αυτές. Φαίνεται λοιπόν πως η μέχρι τώρα συζήτηση διακρίνεται από τη συλλογική προσπάθεια να μελετηθεί συνθετικά και συγκριτικά το μείζον θέμα της Ελληνικής Επανάστασης, το οποίο αγνοήθηκε για δεκαετίες. Ως τώρα τα οφέλη από την προσπάθεια είναι πολλά. Με μια πληθώρα δημοσιεύσεων, δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων στην ιστορική γνώση προστέθηκαν καινούργιες παράμετροι (οικονομία, κοινωνία, η διεθνής διάσταση αλλά και η διάσταση του τοπικού), πηγές (οθωμανικά αρχεία, διεθνής Τύπος) και θέματα (το δημογραφικό, η σχέση με την αρχαιότητα), ενώ με το ζήτημα ασχολούνται πλέον και ειδικά από πολλούς επιστημονικούς και διεπιστημονι-

κούς κλάδους, πέραν της Ιστορίας. Γίνεται επίσης μια συστηματική προσπάθεια να ενταχθεί η ελληνική περίπτωση στα επαναστατικά κινήματα της εποχής ανά τον κόσμο.

Το πρόβλημα είναι πως, αν και το παγκόσμιο επιστημονικό ενδιαφέρον για τις επαναστάσεις ανθεί, εξακολουθεί να αγνοεί σε μεγάλο βαθμό την ελληνική περίπτωση. Ακόμη και φέτος, εκτός από περιστασιακές και σκόρπιες αναφορές, οι ανά τον κόσμο ιστορικοί, με ελάχιστες εξαιρέσεις, αδιαφορούν για την Ελληνική Επανάσταση. Γιατί άραγε; Σκεφτόμαστε πως ίσως ένας λόγος σχετίζεται με το ότι η νεοελληνική ιστοριογραφία της περιόδου, αν και καλά ενημερωμένη σχετικά με τις καινούργιες διεθνείς επιστημονικές τάσεις, είναι κατά κύριο λόγο, εκτός μερικών εξαιρέσεων, εξαιρετικά καχύποπτη απέναντί τους. Ακόμα κι όταν είναι διατεθειμένη να συζητήσει με άλλες επιστήμες ή να ενδιαφερθεί για καινούργια θέματα, παραμένει κατά βάση προσκολλημένη στον ιστορικοιστικό εμπειρισμό. Αυτή η καχύποπια είναι ακόμα πιο έντονη απέναντι σε κάθε είδους θεωρία η οποία θέτει ζητήματα εθνοτικής ταυτότητας, φυλετικής διάστασης, αποικιακότητας, λευκότητας, δουλείας, επιστημολογίας, αισθησεων και συν-αισθημάτων, υλικότητας, φύλου, παρά το γεγονός ότι αρκετοί νεότεροι/-ές ιστορικοί άλλων περιόδων έχουν αγκαλιάσει τη διεθνή θεωρητική συζήτηση.

Η ελλαδική ιστορική μελέτη της Επανάστασης εξακολουθεί να έχει ως κέντρο αναφοράς την παρωχημένη αντίληψη ενός φιλελεύθερου Διαφωτισμού και εκσυγχρονισμού, όπου η ελευθερία και η ανεξαρτησία θεωρούνται αυτονόητες έννοιες. Αρνείται να παραδεχτεί πως έχει γίνει μια ιστοριογραφική τομή η οποία επαναπροσδιόρισε την έννοια της επανάστασης και έφερε στο προσκήνιο στρατηγικές της εξέγερσης. Η παγκόσμια προβληματική για την επανάσταση έχει διευρυνθεί και περιλαμβάνει ζητήματα όπως η κυριαρχία, η αυτοκρατορία, η αποικιοποίηση, η ανεξαρτησία, η βία, η τρομοκρατία και η επιτελεσιτικότητα. Εξίσου έχει διευρυνθεί το θεωρητικό φάσμα, στο οποίο έχουν προστεθεί στοχαστές και συλλογικότητες του 20ού και του 21ου αιώνα (π.χ. Rosa Luxemburg, Gramsci, C. L. R. James, Fanon, Arendt, Grace Lee Boggs, Clastres, Black Panthers, Negri, Badiou, Balibar, Angela Davis, James Scott, Tariq Ali, Judith Butler, Invisible Committee), για να περιοριστούμε στον λεγόμενο δυτικό κόσμο. Η θεμελιώδης αυτή διεύρυνση σημαίνει πως η διεθνής επιστημονική κοινότητα δεν θα ενδιαφερθεί για το 1821 αν οι μελετητές του απλώς προσθέσουν στη συζήτηση ακόμη μία πηγή, μία χώρα ή μία ηρωίδα, αλλά μόνο με την αλλαγή επιστημονικής ορολογίας, θεωρητικού πλαισίου, μεθοδολογίας και επιχειρηματολογίας. Για να προσελκύσει συνομιλητές από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα, η συζήτηση πρέπει να είναι διατεθειμένη να συμμετάσχει σε αυτή τη ριζική ανατροπή, να θέσει νέα ερωτήματα και να αναζητήσει τα κατάλληλα θεωρητικά εργαλεία γι' αυτά.

Είναι αξιοσημείωτο πως όλη αυτή η επι-

Ε. Ντελακρού, «Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου» (1826). Στο πασίγνωστο αυτό έργο, αντί να θεωρούμε την αναπαράσταση της Ελλάδας σαν κάτι αυτονόητο που εκφράζει τα «φιλελληνικά» αισθήματα του ζωγράφου και του ακροατηρίου του, πώς θα ήταν αν την εξετάζαμε στο πλαίσιο της συζήτησης της εποχής γύρω από τη φυλή, το φύλο, τη θρησκεία και τη λευκότητα;

στημονική συζήτηση συμβαίνει σε ένα ευρύ συμφιλιακό κλίμα, χωρίς μείζονες επιστημονικές ή ιδεολογικές αντεγκλήσεις. Φαίνεται πως ο φετινός εορτασμός, αντί να προκαλέσει αμφισβητήσεις και νέες, διαφορετικές ερμηνείες, έχει ως αποτέλεσμα κυρίως να αμβλύνει τις όποιες διαφωνίες μεταξύ εθνικής, κοινωνικής και ιδεολογικής προσέγγισης σε μια γενική συμφιλίωση των ειδικών. Τις έντονες αντιπαράθεσεις που παρατηρήθηκαν στις επιστημονικές διαμάχες για τον Εμφύλιο και τη Μεταπολίτευση έχει διαδεχτεί μια σύγκλιση απόψεων που κάνει την Ιστορία ξανά εθνική επιστήμη στην υπηρεσία μιας πανελληνίας ομοψυχίας.

Όμως σε μια ιστορική συγκυρία όπως η σημερινή, που το αίτημα για απο-αποικιοποι-

ηση και η διάχυτη και συστηματική πλέον αμφισβήτηση της ευρωπαϊκής-δυτικής ανωτερότητας, του ευρωκεντρισμού, αλλά και της λευκής κυριαρχίας έχουν ταρακουνήσει και τα επιστημονικά πεδία αλλά και τις δυτικές κοινωνίες συνολικά, πώς μπορούμε να συνεχίσουμε να συζητούμε για το 1821 με τους παραπάνω όρους; Προτείνουμε πως θα πρέπει επιτέλους να τεθούν και για την ελληνική περίπτωση θεμελιακά ερωτήματα, όπως:

● Πώς η δυτική συνθήκη της αποικιακότητας του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα, ως υλικό, πολιτικό αλλά και ως ιδεολογικό πρόταγμα, διαμόρφωσε το νεο-ελληνικό κοινωνικό φαινόμενο και κατά πόσο το ενέταξε σε μια διαδικασία αποικιοποίησης (ή κρυπτο-αποικιοποίησης), τόσο ιδεολογικής όσο και

υλικής και γεωπολιτικής; Πώς συνέβαλε η Επανάσταση σ' αυτή τη διαδικασία;
 ● Πώς ο Δυτικός Ελληνισμός (ως ιδεολογικό κίνημα βασισμένο στην αποθέωση της κλασικής αρχαιότητας και την ανακήρυξη της σε προγονική κληρονομιά της Δύσης) και η εμπλοκή του στις διαδικασίες του 1821 συνέβαλαν σε μια τέτοια αποικιοποίηση; Πώς αυτό το ιδεολόγημα μεταλλάχθηκε και αναπροσαρμόστηκε τα τελευταία διακόσια χρόνια από ποικίλα κοινωνικά υποκείμενα; Πώς εκφράστηκαν τα αιτήματα της απο-αποικιοποίησης; Πώς το ελληνικό έθνος-κράτος, από τη μεριά του, προέβη σε κινήσεις και πρακτικές αποικιοποίησης, στηριγμένο και στο ιδεολόγημα αυτό της αποθέωσης της κλασικής πολιτισμικής κληρονομιάς και των υλικών εκφράσεών της;

● Τι σημαίνει για τους επαναστατημένους χριστιανούς αλλά και για τους λεγόμενους «Φιλέλληνες» η αναφορά στη «δουλεία» και η περιγραφή του ελληνόφωνου χριστιανικού πληθυσμού ως υπόδουλου, σε μια ιστορική στιγμή όπου το τεράστιο διακυβευμα για τον περισσότερο κόσμο ήταν η δια-ατλαντική δουλεία, βασισμένη στην υποδουλώση, βίαιη απαγωγή, εξαθλίωση και στυγνή εκμετάλλευση δώδεκα εκατομμυρίων μαύρων Αφρικανών;
 ● Τι θα συμβεί αν αρχίσουμε να εξετάζουμε το 1821 και μέσα από το πρίσμα της κατηγορίας της «λευκότητας» και της φυλετικοποίησης; Ποια είναι η σχέση θρησκείας και φυλετικής ταυτότητας και κατά την Επανάσταση και κατά τη συγκρότηση πολιτειακών θεσμών και διαδικασιών ιθαγένειας; Κατά πόσο η θρησκευτική ταυτότητα αποτέλεσε το όχημα για τη φυλετικοποίηση της σύγκρουσης; Και εν τέλει πώς κατέστη, η χώρα που προέκυψε από την Επανάσταση μια χώρα λευκών;
 ● Πώς μια εθνο-πατριαρχική αντίληψη της ελευθερίας χαλιναγωγήσε το επαναστατικό πρόταγμα με βάση συγκεκριμένα κανονιστικά πρότυπα βασισμένα στην οικογένεια και τη βιολογικά καθορισμένη συγγένεια;
 ● Τέλος, πότε θα ενταχθούν στο κόρπους των «πηγών» το περιβάλλον, το αγροτικό και αστικό τοπίο και ο χώρος, τα υλικά κατάλοιπα, τα άσημα μικροαντικείμενα που δεν περιλαμβάνονται στις τρέχουσες μνημειακές εκθέσεις; Μ' άλλα λόγια, πέρα από την ιστορία, πότε θα αποκτήσουμε και την αρχαιολογία του 1821;

Καταλήγοντας, δεν διεκδικούμε με τα παραπάνω τίτλους πρωτοπορίας ή ριζοσπαστικότητας. Ξέρουμε φυσικά πως τις έννοιες μας τις μοιράζονται αρκετοί και αρκετές από διάφορους ερευνητικούς χώρους και πως ενδέχεται κάποια από τα εν λόγω ζητήματα να απασχολήσουν το επόμενο διάστημα τη συζήτηση αλλά και τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία, ακόμα και τον ακτιβισμό. Ευελπιστούμε όμως πως η σύντομη αυτή παρέμβαση θα ενισχύσει αυτές τις κινήσεις και θα διευρύνει τον δημόσιο και τον επιστημονικό διάλογο, συμβάλλοντας στο να είναι ο δεύτερος επετειακός χρόνος διαφορετικός, περισσότερο ενδιαφέρων, μπορεί και συναρπαστικός.

*Ομότιμος Καθηγητής Κλασικής και Συγκριτικής Φιλολογίας στη Νεοελληνική Εδρα Κ. Π. Καβάφη του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν.
 **Καθηγητής Αρχαιολογίας στην έδρα Joukowski Family και καθηγητής Νεοελληνικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Μπράουν

Είμαστε στο 1866, η οικονομία της Ελλάδας είναι ακόμη υποτυπώδης, χωρίς οργανωμένη παραγωγή, με φτωχούς αγρότες και απαίδευτους μικροχειροτέχνες να παλεύουν για το καθημερινό. Το νέο

Της Ιωάννας Λιούτα*

κράτος, αντιμέτωπο με τη ληστοκρατία στην ύπαιθρο, τη φτώχεια, τη διαφθορά κατάλοιπο της βαυαροκρατίας, αδυνατεί να οργανώσει αποτελεσματικά τον κρατικό μηχανισμό και να συλλέξει φόρους απαραίτητους για τη λειτουργία του. Η δυνατότητα εξωτερικού δανεισμού ήταν περιορισμένη έως ανύπαρκτη. Η χώρα ακόμη χρωστούσε τα ληστρικά δάνεια που πήρε στη διάρκεια του αγώνα για την ανεξαρτησία.

Όταν στο εσωτερικό δεν πηγαίνουν καλά τα πράγματα, η συνταγή είναι ευκόλη. Αναπτύσσεται η Μεγάλη Ιδέα, η προτοίμασία για την απελευθέρωση των ελληνικών εδαφών μέχρι την Κωνσταντινούπολη. Τα ελάχιστα έσοδα του Δημοσίου σπαταλούνται σε πολεμικές δαπάνες, δυσανάλογες για τις δυνατότητες ενός πτωχευμένου μικρού κράτους.

Την ίδια εποχή, ο Κωνσταντίνος Ράμφος γράφει το θεατρικό έργο-παρωδία της φιλελεύθερης οικονομικής σκέψης του 19 αιώνα «Το παπί του οικονομολόγου». Κεντρικός ήρωας είναι ο Αγυρτίωνας (οικονομολόγος-πολιτικός), οπαδός της φιλελεύθερης οικονομικής σκέψης. Ο Αγυρτίωνας ισχυρίζεται ότι έχει μάθει στο παπί του να μην τρώει κάθε μέρα, αλλά κάθε 8 ημέρες, και να διατηρείται υγιέστατο και παχύ. Υποστηρίζει ότι με αυτόν τον τρόπο θα εξοικονομηθούν έσοδα στο κράτος και όχι μόνο θα πληρώσει η χώρα το χρέος της, αλλά θα δανείζει τους Ευρωπαίους και θα ωφεληθούν όλοι.

Στην πλοκή του έργου, ο Αγυρτίων εξευτελιζεται, καθώς η απάτη αποκαλύπτεται (το παπί ψόφησε). Παραδέχεται ότι ασχολείται με την πολιτική για τα δικά του συμφέροντα και είναι έτοιμος να προδώσει τους πολιτικούς του φίλους, όταν δεν είναι προς το συμφέρον του, και να προσχωρήσει αλλού. Ομολογεί, επίσης, ότι όσο εμπλέκονται με τις πολιτικές φατρίες δεν έχουν καμία ιδεολογία, εξαπατούν τον λαό και η μόνη επιδίωξή τους είναι ο πλουτισμός (Θεοχαράκης, Ψαλιδόπουλος 2014).

Σήμερα, στην ίδια χώρα, ενάμιση αιώνα μετά, οι νεοφιλελεύθερες οικονομικές θεωρίες που υπηρετούν οι κυβερνήσεις, η σκληρή λιτότητα των μνημονίων, παρουσιάζεται ως η μοναδική και αναγκαία λύση για τον εξορθολογισμό των δημοσιονομικών, την αποπληρωμή του χρέους και το νοικοκύρεμα του Δημοσίου. Παρ' όλα αυτά η χώρα μας βυθίζεται στα χρέη. Το χρέος όταν ξέσπασε η ελληνική κρίση ήταν στο 126,7% του ΑΕΠ, το 2019 ανήλθε στο 184,9% του ΑΕΠ και το 2020 έφτασε στο 213,1% του ΑΕΠ (ΔΝΤ).

Σύμφωνα με στοιχεία της ΓΣΕΕ, ένας στους τρεις εργαζόμενους αμείβεται με τον κατώτατο μισθό και το 85% αυτών δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν στις βασικές ανάγκες. Το 31% των εργαζομένων αμεί-

«Το παπί του οικονομολόγου» και άλλες οικονομικές θεωρίες

βεται κάτω από τον κατώτατο μισθό, με 200 ευρώ. Τα προνοιακά επιδόματα περικόπτονται. Από τους ανασφάλιστους ηλικιωμένους η κυβέρνηση της Ν.Δ. έκοψε 4 εκατ. το 2020, από τους πολίτες με αναπηρία κόπηκαν 97 εκατ. το 2020, σε σχέση με το 2019.

Η κυβέρνηση νομοθετεί τις πάγιες αξιώσεις του ΣΕΒ και των άλλων εργοδοτικών φορέων για ωρην εργασία, με κατάργηση της κυριακάτικης αργίας, την αύξηση των απλήρωτων υπερωριών, τη μείωση των

ασφαλιστικών εισφορών και το «πάγωμα» του κατώτατου μισθού στα σημερινά εξευτελιστικά επίπεδα.

Τελικά, σε αυτήν τη χώρα κυβερνούν οι «Αγυρτίωνες» με τις ευλογίες του ξένου Αφέντη. Και αν το παπί δεν καταφέρει να επιβιώσει, αυτοί δεν ανησυχούν. Παπιά υπάρχουν!

* Πολιτική αναλύτρια με εξειδίκευση στην Οικονομική Διακυβέρνηση και στις Δημόσιες Πολιτικές, μέλος της Κ.Ε. του ΜΕΡΑ25

Αληθινά γεγονότα και μαρτυρίες θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων

Συγγραφή έργου/σύνθεση κειμένων: Κοραΐς Δαμάτης & Θεατρική Ομάδα Ανδρομέδα

Εκπνοθεοία: Κοραΐς Δαμάτης
 Σκηνικά - κοστούμια: Παύλος Ιωάννου
 Σχεδιασμός φαινομένων: Κοραΐς Δαμάτης

Παίρνουν μέρος (αλφαβητικά):
 Φανή Γρύλλη
 Ντίνα Κούκου
 Απόστολος Μπαχαρίδης
 Σοφία Ρούβα
 Αναστασία Τσούτση
 Νεκτάριος Φαρμάκης

Ακούγονται οι φωνές των (αλφαβητικά):
 Κοραΐς Δαμάτης
 Μιχάλη Καλαμπόκη
 Περικλή Μουχολιδάκη
 Τζάνη Παπαδοπούλου
 Μαίρη Σαυρακέλλη
 Μαρία Φιλίππου

Τετάρτη, Πέμπτη: μικτό κοινό. Παρασκευή, Σάββατο και Κυριακή: ερβολιομερόνη και νοσοσηατες

Η παρουσίαση πραγματοποιείται με την οικονομική υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού και με την υποστήριξη του Γραφείου του Εθνικού Εισιτηρίου για την καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, του Υπουργείου Εξωτερικών

Θεατρο-Radar | www.radartheater.gr | ΚΡΑΤΗΕΠΩ 2109769294 | ΠΡΟΠΟΛΩΝΗ | viva.gr | @radartheater | info@radartheater.gr | ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΣΟΡΗΘ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΣ | Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ